

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ оқу-әдістемелік кешені

Бағыты: Құқықтану

Шифрі: 5В030100

Пән: ҚР Қылмыстық саясаты

Глоссарий

Қылмыстық заң - қылмыстық құқық қағидаларымен жалпы ережелерін қандай қоғамға қауіпті әрекеттер қылмыс болып табылатыны және қылмыс жасағаны заң нормалардан тұратын ҚР-ң Парламенті қабылдаған заң шығарушылық акт.

Қылмыс құрамы - бір қылмыстың заңға сәйкес қоғамға қауіпті әрекетін құратын және міндеттейтін объективті және субъективті элементтерінің және олардың белгілерінің жүйесі.

Сілтемелі диспозиция деп - қылмыс белгілерін анықтау үшін, қайталауды болдырмау үшін, қайталауды болдырмау үшін ҚК-тің басқа бабына немесе баптың бөлігіне сілтеме жасайтын диспозицияны айтамыз.

Бланкетті диспозиция - ерекше бөлім баптарын, яғни қылмыстық әрекет белгілерін тікелей заңның өзінде анықтамай, оны басқа заңдарға немесе нормативтік актілерге –үкімет қаулылары мен жарлықтарына, министрліктердің бұйрықтары мен ережелері, жүпілікті билік органдарының нұсқаулары және т.б.

Қылмыстың объектісі - қылмыстық құқық нормаларымен қол сұғылған үшін жауапкершілік көрсетілген қоғамдық қатынастар.

Қылмыстың объективтік жағы - белгілі бір жағдайларда, жерде уақытта ағып жатқан және қоғамдық қатынастарға зиян келтіретін қоғамға қауіпті қол сұғушылықтың сыртқа көрінісі.

Қылмыстың субъективтік жағы - адамның психикалық іс-әрекетінің қылмыс істеуге тікелей байланыстың жағының көрінісі.

Қылмыс сатылары - қасақана қылмыстың дамуына байланысты анықталған кезеңдері, олар қылмысқа дайындалу, оқталу және қылмысты аяқтаумен жүзеге асады.

Қылмыстың ұйымдастырушысы - ол қылмысты ұйымдастырған және басқарған адамды айтамыз.

Қылмыстық идеалдық жиынтығы деп - кінәлінің бір іс-әрекетінен бірден қылмыстық заңның әр түрлі баптары, тармақшалары, бөліктері бойынша сараланатын екі немесе одан да көп қылмыстардың істелуін айтамыз.

Қылмыстың нақты жиынтығы деп - адамның әр түрлі іс-әрекеті арқылы қылмыстық заңның әр түрлі бабына жататын қылмыс жасауын айтамыз.

Әрекеттің қылмыстығын жоққа шығаратын жағдайлар – бұл тұлға тигізген зиян қылмыстық жауапкершілікке әкелетін қоғамдық қауіпті әрекет (қылмыс) ретінде қарастырылмайтын өзіндік жағдайлар (шарттар).

Қажетті қорғаныс – озбырлық жасаушыға зиян келтіру жолымен қоғамдық қауіп бар озбырлықтардан заңға сәйкес заңды қорғану.

Шын көңілден өкіну - қылмыстық әрекет жасаған адамның өз еркімен белсенді әрекеті ретінде танылады, ол әрекет фактілік зиянды зардаптарды болдыртпауға, жоюға немесе төмендетуге бағытталған немесе жасалған қылмыстарды ашуға құқық қорғау органдарына көмегін тигізеді.

Дайындалу - бұл қылмыс жасау сатысы яғни сол кезде кінәлінің әрекеті мынада көрсетіледі: қару іздеу, жоспар құру, қатысушы адам іздеу және т.б. әрекеттерден тұрады.

Тұрақтылық - яғни қатысушылардың ойы. Бір ғана қылмыс жасауға емес, одан да көп қылмыс жасауын айтамыз. Бірақ бір қылмысқа жақсылап дайындалуды көрсетуге болады.

Бірліктілік - қылмыстық ұйымда күрделі ұйымдастыру - техникалық байланыстың болуы, айналымда өте үлкен соммалардың болуы, құқық қорғау органдарымен тығыз байланыста болу, қорғау шаралар жүйесін дамыту (контрразветка) қорғаулардың көптілігі.

Ұйымдасқан топпен және қылмыстық ұйыммен жасаған қылмыс-ұйымдасқан қылмыс деп аталады.

Негізгі жазалар – тек дербес түрлер ретінде тағайындыла алатын жазаның түрлері, оларды басқаларына қосымша ретінде қосуға болмайды, олармен жазаның мақсаттарына қол жеткізу байланысты болады. ҚК 39-бабына сәйкес жазаның негізгі түрлері мыналар: қоғамдық жұмыстарға тарту, түзету жұмыстары, әскери қызмет бойынша шектеулер, бас бостандығын шектеу, қамау, тәртіптік әскери бөлімде ұстау, бас бостандығынан айыру, өлім жазасы. Қылмыс жасаған тұлғаға ҚК Ерекше бөлімінде норма санкциясында анықталған негізгі жазалардың тек біреуі ғана қолданылуы мүмкін.

Қосымша жазалар дегеніміз – бұл негізгі жазаға қатысты қосалқы сипатқа ие жазаның түрлері және олар тек негізгі жазаны қолдану жазалаудың мақсаттарын қамтамасыз етпейтін жағдайда ғана қолданылады.

Қылмыстық жаза тағайындау - сот өндірісінің тамамдайтын және көбіне жазаның мақсатына жеткізетін қылмыстық заңның басты элементі болып табылады.

Әскери қызмет бойынша шектеу дегеніміз – тек әскери қызметті келісім-шарт бойынша өткізіп жатқан сотталған әскери қызметкерлерге, сондай-ақ әскерге шақыру бойынша әскери қызметті атқаратын офицерлерге қатысты қолданылатын жаза түрі. Және әскери қызмет бойынша шектеуге сотталған адамның ақшалай қаражатынан соттың үкімімен анықталған бірақ жиырма пайыздан артық емес мемлекет пайдасына ақша ұстаулар жүргізіледі.

Жедел іздестіру қызметінің субъектісі дегеніміз – жедел іздестіру заңында және ведомстволық нормативті актілерде көзделген құқықтар мен міндеттеріне ие жеке тұлға.

Қылмыстық жауаптылық дегеніміз - қылмыс жасаған адамға қолданатын қылмыстық-құқықтық әсердің шараларын айтамыз.

Соттылықты жою - бұл заңмен орнатылған автоматты түрде соттылықты жоққа айналдыратын тәртіп. Соттылықты жою үшін ешкімнің шешімі (мысалы, соттың) талап етілмейді.

Соттылықты алып тастау - бұл заң актісімен немесе сот шешімімен соттылыққа ие емес адам танылады.

Кәмелетке толмағандар - деп қылмыс жасаған кезде жасы 14-ке толған кезге қарай бірақ 18-ге толмаған адамдар танылады.

Медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шаралары дегеніміз - қылмыстық шараларымен белгілі ұқсастыққа ие. Ол жаза сияқты мынада көрінеді, бұл шаралар мемлекеттік мәжбүрлеу шараларының түрлері болып табылады және сотпен тағайындалады. Бұл шаралар қылмыстық жаза шарасынан қағидалық айырмашылыққа ие.

Үкімдердің жиынтығы - кезінде бұрынғы жасаған қылмысы үшін адам сотталғаннан кейін жаңа қылмыс жасалады. Бұл мән-жайлар кінәлінің қоғамға қауіптілігі жоғары екендігін дәлелдейді.